

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ STRATEGIC ASPECTS OF CUSTOM AND TAX REGULATION

У статті з'ясовано суть поняття «митне регулювання», склад його елементів та зв'язок із податковою політикою держави. Проведено аналіз динаміки рейтингу України щодо ефективності логістики та митних процедур за період 2010–2018 рр. Стрибокподібна динаміка показників свідчить про певну неузгодженість, стратегічну невмотивованість митної політики. На сучасному етапі необхідні: підвищення рівня професіоналізму, адаптація до уповільнення темпів зростання зовнішньої торгівлі, зміна стратегічних орієнтирів зовнішньоекономічної політики та податкової конкуренції. Також визначено послідовність формування механізму митного регулювання. Обґрунтовано особливості його підпорядкування цілям митної політики України. Запропоновано оцінювати фінансово-регулюючий потенціал митної системи в стратегічному контексті за певними рівнями розвитку (інституційний, економічно-регуляторний, інформаційно-комунікативний).

Ключові слова: митне регулювання, митна система, податкова політика, механізм митного регулювання, фінансово-регулюючий потенціал.

В статті определена сущность понятия «таможенное регулирование», состав ее элементов и связь с налоговой политикой государства. Проведен анализ динамики рейтинга Украины относительно эффективности логистики и таможенных процедур за период 2010–2018 гг. Скачкообразная динамика показателей свидетельствует об определенной несогласованности, стратегической немотивированности таможенной политики. На современном этапе необходимы: повышение уровня профессионализма, адаптация к замедлению темпов роста внешней торговли, изменение стратегических ориентиров внешнеэкономической политики и налоговой конкуренции. Также определена последовательность формирования механизма таможенного регулирования. Обоснованы особенности его подчиненности целям таможенной политики Украины. Предложено оценивать финансово-регулирующий потенциал таможенной системы в стратегическом контексте по определенным уровням развития.

Ключевые слова: таможенное регулирование, таможенная система, налоговая политика, механизм таможенного регулирования, финансово-регулирующий потенциал.

УДК 336.02

Ревенко О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри митної справи та оподаткування Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

The article clarifies the essence of the concept of «customs regulation», the composition of its elements and the relationship with the tax policy of the state. The main condition for the effectiveness of measures to improve the components of the mechanism of customs regulation should be the close coordination of these measures with socio-economic transformations in other areas. Only such a strategic vision of the complex of problems and causal relationships when dealing with them can have positive developments and the desired trend of development indicators. The article analyzes the dynamics of Ukraine's ranking on the efficiency of logistics and, in particular, customs procedures, for the period of 2010–2018. The saltatory dynamics of indicators testifies to certain inconsistencies of customs policy. At the present stage, it is necessary to: increase the level of professionalism, adapt to the slowdown of the growth of foreign trade, change the strategic guidelines of foreign economic policy and tax competition. The system of management of customs incomes, foreign trade and customs procedures varies at different levels: different are the participants of customs and tax relations, their competence, financial interests, types of tax payments and ways of fulfilling obligations to the budget system of the state. Functional content of the blocks of the internal structure of the mechanism of customs regulation is the same type. The sequence of forming the mechanism of customs regulation is also defined. It is proposed to assess the fiscal and regulatory potential of the customs system in the strategic context at certain levels of development (institutional, economic, regulatory, informational and communicative). Today there is a necessity of increase of efficiency of national customs policy in the field of reacting on external threats and rapid counteraction to the possible negative consequences of such threats in the direction of strengthening of providing of economic interests of the state and maximal taking into account in the national custom system of international rules and requirements.

Key words: customs regulation, customs system, tax policy, customs regulation mechanism, fiscal regulatory capacity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливої гостроти набуває питання щодо удосконалення системи управління зовнішньоекономічним потенціалом країни, визначення принципів, підходів та інструментарію. Найважливішим механізмом державної політики щодо зовнішньоекономічної діяльності є митне регулювання, яке поряд із податковим є могутнім інструментом підтримки балансу національних інтересів. До системи митного оподаткування відносять: митну вартість, митні збори, акцизний податок і податок на додану вартість та, звісно, порядки їх визначення/нарахування. Саме з приводу цих елементів виникають питання формування податкової конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні, що й підтверджує актуальність і доцільність розгляду стратегічних аспектів митного регулювання у взаємозв'язку з податковою конкуренцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми підвищення ефективності податків і мита та особливості їх впливу на розвиток економіки досліджені у роботах І. Бережнюка, А. Дубініної, Ю. Іванова, А. Крисоватого, П. Пашка, С. Сорокіної, К. Сандоровського та ін. Проте далі виникають нові проблеми, що вимагають вдосконалених підходів до процесу забезпечення ефективної взаємодії влади і громадськості у митно-податкових відносинах, стимулювання виконання податкових зобов'язань суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Нині у науковій літературі не вистачає комплексного аналізу особливостей формування системи митного регулювання з урахуванням специфіки сучасних економічних процесів, стратегічних принципів та стану реформування митно-податкового законодавства.

Постановка завдання. Вказані вище проблеми зумовлюють мету дослідження, що полягає в ана-

лізі особливостей механізму митного регулювання в стратегічному контексті, обґрунтуванні основних проблем його формування та підпорядкованості його цілям митної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наявність у податків та мита як економічних категорій регулюючої функції визначає можливість активного та цілеспрямованого її використання для досягнення різних цілей у процесі державного регулювання економічних та соціальних процесів.

На думку Ю. Іванова, під податковим регулюванням слід розуміти свідомий, активний та цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів [1, с. 41]. Саме через податкову політику держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, але й забезпечує створення потрібних передумов до структурної перебудови національної економіки та її зростання.

Митне регулювання – це цілеспрямований процес, який має свої складники та сфокусований на вирішення певних завдань і досягнення результату (індикатори та показники розвитку). Воно передбачає свідоме використання системи певного інструментарію, що має свою ефективність, витратність, ступінь складності впровадження, життєвий цикл та строк застосування. Митне регулювання як процес реалізації певних заходів потребує конкретних дій з боку як законодавчої, так і виконавчої влади. У цьому і є головна відмінність регулюючої функції самих митних платежів (що засновані на вбудованих в них інструментах) від митного регулювання. Тобто для досягнення бажаних соціально-економічних результатів не досить тільки усвідомлювати можливості впливу інструментів митного регулювання та передбачувати їх наслідки, необхідними є активні дії, які забезпечують процес такого регулювання [3, с. 234].

Зокрема, проблеми зі впровадженням в Україні інструментів податкової чи митної політики, які успішно функціонують у багатьох зарубіжних країнах, свідчать не про неефективність цих інструментів. Інструменти науково обґрунтовані, перевірені часом, доопрацьовані та проаналізовані щодо наслідків їх застосування. Причини таких проблем лежать у системі прийняття рішень щодо стратегії і тактики митної політики, у змісті її життєдай-

ної ланки – механізмі митного регулювання. Саме його реалізація, з одного боку, формує, а з іншого – суттєво залежить від наявного фіскально-регулюючого потенціалу митної системи. Основною умовою результативності заходів з удосконалення складових частин механізму митного регулювання має бути тісна координація цих заходів із соціально-економічними перетвореннями в інших сферах. Тільки таке стратегічне бачення комплексу проблем та причинно-наслідкових зв'язків під час їх вирішення може мати позитивні зрушення та бажану тенденцію індикаторів розвитку. Основна мета митної політики має бути підпорядкована зовнішньоекономічній політиці держави і спрямована на досягнення економічної стабільності та прогресу за умов оптимального рівня основних макроекономічних показників [2, с. 52].

Як же можна оцінити митну політику України? На основі даних рейтингу Всесвітнього банку за індексом ефективності логістики (LPI) у 2018 р. Україна посіла 66 місце зі 160 країн світу [4]. Цей показник розраховується за результатами опитувань міжнародних, національних, регіональних логістичних та складських операторів, транспортно-експедиторських компаній. Одним із п'яти складників індексу є показник «Митні процедури», який відображує ефективність митного та прикордонного оформлення (швидкість, простоту і передбачуваність формальностей). Динаміку рейтингу України щодо ефективності логістики за 2010–2018 рр. наведено у табл. 1.

Індекс ефективності логістики LPI 2018 року дійсно ставить Україну на 66 місце зі 160 країн, підвищивши її позицію на 14 пунктів порівняно з 2016 р. (80 місце). Навіть перебуваючи у стані воєнних дій, Україна показує непоганий результат порівняно з 2010 р. Негативною є стрибкоподібна динаміка показників, що свідчить про певну незгодженість, стратегічну невмотивованість митної політики.

У доповідях експертів із приводу цього питання простежується низка спільних тез. Так, країни з низьким рівнем доходів і меншою ефективністю логістики – це часто держави, що не мають виходу до моря, малі острівні держави або держави, що пережили озброєні конфлікти. За останні 10 років пріоритети програм розвитку логістики змінилися, особливо у зв'язку з тим, що уповільнення зростання торгівлі підштовхує логістичну галузь до

Таблиця 1

Динаміка рейтингу України щодо ефективності логістики за роками

Показник	Рейтинг за роками				
	2010 р.	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2018 р.
Рейтинг за Індексом ефективності логістики	102	66	61	80	66
Митні процедури	2,02	2,41	2,69	2,30	2,49

реорганізації й упровадження інновацій. Сфера дії заходів політики, спрямована на підвищення ефективності логістики, зміщується від вирішення прикордонних проблем з метою спрощення процедур торгівлі і перевезень до вирішення проблем ефективності функціонування внутрішньодержавних систем. Крім того, логістичній галузі і державному сектору необхідно вирішувати такі масштабні завдання, як підвищення рівня професіоналізму і компетентності, адаптація до уповільнення темпів зростання зовнішньої торгівлі, зміна стратегічних орієнтирів зовнішньоекономічної політики та податкової конкуренції.

Отже, митна система була і залишається важливим інструментом впливу на соціально-економічні процеси в державі та гарантом захисту національних інтересів. Проблеми ефективного управління розвитком митних органів та забезпечення дієвого митного регулювання є найактуальнішими в комплексі взаємопов'язаних проблем розвитку митної справи в умовах стратегічних змін. Першочерговими завданнями є розроблення нових сучасних підходів до управління митними органами, вдосконалення методичного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень, вироблення дієвої стратегії та тактики митної політики. Також слід зазначити, що на практиці блоки механізму митного регулювання розрізняються на державному, регіональному та корпоративному рівнях. Державний механізм митного регулювання є сукупністю інструментів реалізації митної політики держави. Схематично підпорядкованість механізму митного регулювання цілям митної політики наведено на рис. 1.

Система управління митними доходами, зовнішньою торгівлею та митними процедурами на різних рівнях розрізняється: різними є учасники митно-податкових відносин, їхня компетенція, фінансові інтереси, види податкових платежів та способи виконання зобов'язань перед бюджетною системою держави. Водночас функціональний зміст блоків внутрішньої структури механізму митного регулювання однотипний. Наприклад, від того, наскільки точно буде визначений фіскально-регулюючий потенціал території, залежить результативність механізму податкового регулювання, що здійснюється відповідними територіальними органами та забезпечується територіальним законодавством. Тобто між потенціалом і результативністю механізму є система прямих і зворотних зв'язків. Несуттєвість зазначених зв'язків та ігнорування їх взаємозалежності приводять до різкого зниження надходжень митних платежів до бюджету, збільшення імовірності митно-податкових правопорушень, порушення балансу міжбюджетних відносин регіонів із центром і, як наслідок, посилення соціальної напруги в суспільстві.

Розроблення складових функціональних блоків механізму митного регулювання передбачає виявлення їх інституціональної специфіки щодо тієї мети, для досягнення якої такий блок створюється і має функціонувати. За основу приймаються правові обмежувачі функціонування механізму, тобто сукупність законодавчих актів, які встановлюють правові норми в режимі реального часу, враховуючи наявний фіскально-регулюючий потенціал. Це дає можливість говорити про механізм реалізації митної політики держави на конкретному етапі економічного розвитку.

Рис. 1. Загальна послідовність формування механізму митного регулювання

Під час оцінки фіскально-регулюючого потенціалу митної системи в стратегічному контексті доцільно розглядати такі його рівні розвитку:

Інституційний розвиток (за рахунок бачення перспектив, розвитку ідей, розроблення і впровадження концепцій, затвердження правових норм, вироблення інституційних обмежень, трансформації) – процес реформування та модернізації митної справи.

Економічно-регуляторний розвиток (сприяння бізнесу та КСП товарів вітчизняного виробництва, захист та забезпечення митної безпеки, протидія митним порушенням, фіскальна функція).

Інформаційно-комунікативний розвиток (прискорення процедур митного оформлення, вдосконалення митного адміністрування, технологізація надання адміністративних послуг митних органів, оптимізація внутрішніх та зовнішніх зв'язків щодо взаємодії з іншими органами, громадянами, бізнесом, громадськістю).

Саме такий підхід стане перспективним у подальших дослідженнях автора.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних умовах потрібен баланс між спрощенням умов міжнародної торгівлі та перетину кордону і регуляторним контролем їх здійснення. Виходом є сприяння законним діям, що нівелює конфлікт за рахунок їх раціонального і виваженого лімітування. Слід зазначити, що фіскальна складова частина має бути логічним наслідком економічно-регуляторних дій, а не метою діяльності митних органів у вигляді планових показників. Зворотна ситуація зумовлює суттєву залежність національної економіки від імпорту, а також провокує підвищення фіскального навантаження на міжнародну торгівлю та не покращує бізнес-середовище в країні. У зв'язку з цим визначена послідовність формування механізму митного регулювання. Також запропоновано оцінювати фіскально-регулюючий потенціал митної системи в стратегічному контексті за певними рівнями розвитку (інституційним, економічно-регуляторним, інформаційно-комунікативним).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. № 19. С. 36–43.
2. Пашко П.В., Бережнюк І.Г. Митна політика та митна безпека України: монографія. Одеса : Пласке, 2013. 338 с.
3. Ревенко О. В. Податковий менеджмент та податкова конкуренція в контексті інституційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. *Зовнішньоекономічна діяльність: податки, митне регулювання та інституційні зміни* : збірник матеріалів конференції, 30 листопада 2018 р. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, «Фінарт», 2018. С. 232–236.
4. Україна вошла в тройку лідерів по логістике на постсоветском пространстве. *Всемирний банк* : веб-сайт. URL: https://cfts.org.ua/news/2018/07/30/ukraine_voshla_v_troyku_liderov_po_logistike_na_postsovetskom_prostranstve_vsemirnyy_bank_48604 (дата звернення: 21.03.2019).

REFERENCES:

1. Ivanov Yu. (2009) Funktsii podatkov ta podatkovye reguliuvannia [Functions of taxes and tax regulation]. *Forming of market economy in Ukraine*, no. 19, pp. 36–43.
2. Pashko P.V., Berezhniuk I.G. (2013) *Mytna polityka ta mytna bezpeka* [A customs policy is that custom safety Ukraine]. Odesa: Plaske. (in Ukrainian)
3. Revenko O.V. (2018) Podatkovyi menedzhment ta podatkovaya konkurentsia v konteksti instytutsiinogo zabezpechennia zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Tax management that tax competition in the context of the institutional support of foreign economic activity]. *Proceedings of the Foreign economic activity: taxes, custom adjusting and institutions changes: Collection of materials of conference (Ukraine, Kharkiv, 30 November 2018)*, Kharkiv: KHNUe, "Finart". pp. 232–236.
4. Ukraine voshla v troiku liderov po logistike na postsovetskom prostranstve – Vsemirnyi bank [Ukraine was included in the three of leaders on logistic on post-soviet space. World bank]. URL https://cfts.org.ua/news/2018/07/30/ukraine_voshla_v_troyku_liderov_po_logistike_na_postsovetskom_prostranstve_vsemirnyy_bank_48604 (accessed 21 March 2019).

Revenko OlenaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Customs Affairs and Taxation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics**STRATEGIC ASPECTS OF CUSTOM AND TAX REGULATION**

The purpose of the article. Important mechanism of state policy on foreign economic activity is customs regulation. The article clarifies the essence of the concept of "customs regulation", the composition of its elements and the relationship with the tax policy of the state. Forming and perfection of the custom system of the state is the protracted public process that is organically related to the changes in all other spheres of life of the state. Artificially accelerating this process is impossible, but it is needed to create the mode of most assistance to him.

Methodology. In the strategic context, the mechanism of customs regulation requires a detailed analysis of its features, substantiation of the main problems of formation and subordination to the objectives of the customs policy of Ukraine.

Results. Problems with the introduction of tax or customs policies in Ukraine that operate successfully in many foreign countries are not indicative of the ineffectiveness of these instruments. Instruments are scientifically sound, time-tested, revised and analyzed for the effects of their application. The main condition for the effectiveness of measures to improve the components of the mechanism of customs regulation should be the close coordination of these measures with socio-economic transformations in other areas. Only such a strategic vision of the complex of problems and causal relationships when dealing with them can have positive developments and the desired trend of development indicators.

The article analyzes the dynamics of Ukraine's ranking on the efficiency of logistics and, in particular, customs procedures, for the period of 2010–2018. The saltatory dynamics of indicators testifies to certain inconsistencies of customs policy. At the present stage, it is necessary to: increase the level of professionalism, adapt to the slowdown of the growth of foreign trade, change the strategic guidelines of foreign economic policy and tax competition. The sequence of forming the mechanism of customs regulation is also defined. It is proposed to assess the fiscal and regulatory potential of the customs system in the strategic context at certain levels of development (institutional, economic, regulatory, informational and communicative).

Today there is a necessity of increase of efficiency of national customs policy in the field of reacting on external threats and rapid counteraction to the possible negative consequences of such threats in the direction of strengthening of providing of economic interests of the state and maximal taking into account in the national custom system of international rules and requirements.

Practical implications. The practical application of the proposed recommendations will improve the quality of managerial decisions within the framework of customs regulation of the Ukrainian economy.

Value/originality. The sequence of forming the mechanism of customs regulation is determined. It is proposed to assess the fiscal and regulatory potential of the customs system in a strategic context at certain levels of development.